

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies / Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá

URL of the journal / URL časopisu: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): Patrizia Prando
Article / Článok: Fašistický antisemitizmus v talianskom časopise *Obrana rasy (1938-1943)* / Fascist Anti-Semitism in the Italian Review *Defence of Race (1938-1943)*
Publisher / Vydavateľ: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica
DOI: <http://doi.org/10.24040/politickevedy.2018.21.3.95-116>

Recommended form for quotation of the article / Odporúčaná forma citácie článku:

PRANDO, P. 2018. Fašistický antisemitizmus v talianskom časopise *Obrana rasy (1938-1943)*. In *Politické vedy*. [online]. Vol. 21, No. 3, 2018. ISSN 1335 – 2741, pp. 95-116. Available at: <http://doi.org/10.24040/politickevedy.2018.21.3.95-116>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

FAŠISTICKÝ ANTISEMITIZMUS V TALIANSKOM ČASOPISE OBRANA RASY (1938-1943)

FASCIST ANTI-SEMITISM IN THE ITALIAN REVIEW DEFENCE OF RACE (1938-1943)

Patrizia Prando*

ABSTRACT

The bimonthly review *The Defence of Race* (1938-1943) was considered as symbol of official racist orientation of the Italian Mussolini's dictatorial regime and its racist propaganda. In this review the Italian readers of the fascist period could find a lot of pseudo-scientific articles and studies, concerning the principal doctrines of race and nation as fundamental pillars of Italian racist and anti-Semitic ideology. The aim of this study is to characterise the fascist anti-Semitic doctrine through the pages of this racist review. In this study we have chosen selected articles, that have better demonstrated and clarified the real purpose of realisation of totalitarian society in Italy, so called „new Italian empire“. We have had the opportunity of consult all numbers of review in Italian libraries and archives. Using these authentic materials we would like to explain the relevant importance of the racial purity question and the negative strength of masses manipulation. The *Defence of Race* offers in the current era an interesting example for deepest analysis of racial and anti-Semitic ideology in the European society as a whole. Through this study we would like to introduce a significant aspect of racial and anti-Semitic propaganda of Mussolini's dictatorial regime from the perspective of spread of chosen races and nations ideologies and the existence of racist thought in the Italian society.

Key words: Italian anti-Semitism, race propaganda, Italian fascist regime, Italian racist thought

* Dr. Patrizia Prando, PhD. pôsobí ako odborná asistentka na Katedre politológie, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Kuzmányho 1, 974 01, Banská Bystrica, Slovenská republika, e-mail: patrizia.prando@umb.sk.

DOI: <http://doi.org/10.24040/politickevedy.2018.21.3.95-116>

Úvod

Časopis *Obrana rasy* (v tal. *La Difesa della razza*) bol taliansky dvojtýždenník, ktorého vydávanie si vyžiadala taliansky diktátor **B. Mussolini** ako symbol oficiálnej rasistickej orientácie svojho režimu a ako kľúčový zdroj rasistickej protižidovskej propagandy. Reprezentuje časť talianskej spoločnosti obdobia diktatúry, ktorá podporovala (pseudo)vedecké doktríny o rase a národoch ako základné piliere vytvorenia talianskej rasistickej ideológie. Cieľom príspevku je prezentovať fenomén talianskeho antisemitizmu prostredníctvom pohľadu hlavného orgánu protižidovskej propagandy fašistického Talianska. Cez *Obranu rasy* chcel **Mussoliniho** režim čo najrýchlejšie rozširovať ideológiu vyvolených rás a národov a potvrdiť reálnu existenciu rasistického a protižidovského myslenia v talianskej spoločnosti. Na splnenie hlavného cieľa tejto štúdie sme si vybrali články daného časopisu, ktoré najlepšie dokázali vysvetliť a objasniť skutočný cieľ vytvorenia totalitnej spoločnosti v tzv. „novej talianskej ríši“. V rámci príspevku kladieme dôraz na korene antisemitizmu a protižidovskej ideológie v Taliansku a jej vývoj smerom ku konkrétnej aplikácii a implementácii rasistických zákonov. Z politologického hľadiska sa zaoberáme vývinom politického myslenia v Taliansku, týkajúceho sa protižidovskej ideológie a rasistického myslenia cez prizmu fašistickej propagandy. Pre spracovanie témy príspevku sme používali vedecké knižné zdroje (najmä vedecké monografie) v talianskom jazyku a vybrané autentické články *Obrany rasy*, ktoré sme považovali za tematicky vhodné z hľadiska analýzy politického myslenia. Časopis *Obrana rasy* ponúka originálne materiály pre hlbšiu analýzu komplexného fenoménu talianskeho antisemitizmu a reálnej existencie rasistického myslenia v talianskej spoločnosti v období fašizmu. Dodajme, že v štúdiu budeme vychádzať aj z našich archívnych výskumov v Taliansku, niektoré z myšlienok a samotná analýza vychádzajú v slovenčine po prvýkrát¹.

1 Historicko-kultúrny kontext protižidovskej ideológie v Taliansku

Pre správne pochopenie talianskeho protižidovského fenoménu je najprv

¹ V štúdiu sa zameriavame na analýzu talianskeho antisemitizmu a rasistického myslenia, nevenujeme sa porovnaniu nacistického a fašistického antisemitizmu. Pre hlbšiu analýzu problematiky rasistického myslenia, antisemitizmu a rasovej propagandy v Nemecku, porov.: Ferrari Zumbini, 2010; Friedlander, 1998, 2008; Herf, 2008; Mikulčíková, 2010.

potrebné objasniť pôvod a vývoj antisemitizmu na Apeninskom polostrove, hlavne v priebehu obdobia formovania talianskeho národného štátu v polovici devätnásteho storočia, v rámci ktorého sa začal proces vytvárania národnej identity rôznych spoločenských, etnických, jazykových a náboženských skupín, žijúcich na talianskom území.

Žiaľ, talianska historiografia dlhodobo nepodporovala štúdie a analýzy, týkajúce sa existencie rasistickej ideológie a protizidovského myslenia v talianskej spoločnosti. Tzv. mýtus „dobrého Taliana“ (v tal. *bravo italiano*) hovorí o procese formovania národného štátu, imúnneho od extrémnych nacionalistických tendencií, ktoré by implikovali rozširovanie a aplikáciu rasistických teórií – napríklad sa diskutovalo o minimálnej talianskej koloniálnej skúsenosti, ako keby išlo o humanitárnu misiu namiesto dobytia územia (Burgio, 1999).

Prítomnosť hlboko zakorenenej kresťanskej tradície je považovaná za svedectvo a dôkaz rezistencie Talianov voči rasistickým ideológiám a praktikám. Bola to však fašistická diktatúra (a nie ľud), ktorá niesla zodpovednosť za všetky zločiny uvedeného obdobia. Taliansky národ bol stále považovaný za nenásilný a nekonfliktný a v dôsledku tejto všeobecne známej mienky sa v tamtojšej vedeckej spisbe **Mussoliniho** režim analyzoval ako fenomén, ktorý vznikol a napokon padol ako časovo limitované negatívne obdobie v dejinách krajiny. V tomto prípade bolo relatívne ľahké vysvetliť hanebnosť rasistických zákonov vo fašistickom Taliansku – v zmysle, akoby bola za rozšírenie rasistickej ideológie zodpovedná len diktátorská parentéza, t. j. bez akýchkoľvek historických a kultúrnych premís. Naopak, je zdokumentované, ako sa v talianskych dejinách v priebehu vytvárania a konsolidácie unitárneho štátu začalo s procesom tzv. „rasizácie“ más, jednotlivých kategórií spoločnosti, považovaných za menejcenných. Rasistická ideológia sa praktizovala voči tzv. „vnútorným nepriateľom“, ako zločinci, obyvatelia juhu, chudobní a smerom k „nebezpečným vrstvám“, t. j. voči ženám a externým nepriateľom, ako boli Slovania a Afričania, a nakoniec aj voči Židom, ktorí boli považovaní za „vnútorných a vonkajších nepriateľov, za vtelenie modernosti a večnej minulosti, primitívny a hypercivilizovaný ľud, cudzí a kozmopolitný národ, za priekopníkov socializmu a plutokracie“ (Burgio, 1999, s. 10).

V tomto prípade nie sú v celkovom západnom kontexte talianske dejiny výnimkou – aj tzv. taliansky buržoázny štát vybudoval svoju ideu národa na etnickej báze, dovolávajúc sa teoretizovaniu od antropológie po genetiku, od teológie po sociologické analýzy, od biológie, historiografie až po psychiatriu. Indoeurópsky mýtus sa rýchlo rozširoval aj medzi orientalistami, lingvistami

a literárnymi vedcami najmä v priebehu druhej polovice devätnásteho storočia, a to hlavne s protizhidskou a „antijužanskou“ tendenciou, najmä na základe porovnania a kontrastu medzi „historickými rasami“ a „národmi bez histórie“ (Židia boli považovaní práve za súčasť tejto kategórie).

Tento korpus vedeckých teórií (biologických, medicínskych, psychologických, antropologických, kriminologických, spoločenských) sa potom vyformoval v prvej polovici dvadsiateho storočia s jasným a vyhraneným cieľom ochrany rasy a národa pred nebezpečenstvom fyzickej a morálnej degenerácie talianskeho obyvateľstva. Predpoklady vytvorenia tohto vedeckého záujmu voči daným tematikám nachádzame už v priebehu druhej polovice devätnásteho storočia na základe ideologických premis, ktoré indukovali konzistentnú časť talianskej intelektuálnej triedy podporiť fašizmus úplne vedome. Miešanie antropologických a morfológických teórií tak vytvára typickú charakteristiku talianskej rasistickej ideológie, ktorá v období fašizmu viedla ku kampaniam tzv. „ľudskej bonifikácie“, riadenými lekárskou korporáciou (Burgio, 1999)².

Napriek tomu, že existuje množstvo zdokumentovaných prípadov rasizmu, mýtus talianskej imunity voči „rasistickej viróze“ sa objavuje i naďalej. Najefektívnejšia ochranná štruktúra voči antisemitizmu je napríklad absolútne odsúdenie hrôz holokaustu a ich dôsledkov. Ak analyzujeme nacistickú židovskú genocídu, fašistický antisemitizmus paradoxne vyzerá ako menej závažná časť dejín, ako fenomén čistého oportunistického alebo politického a mocenského uspokojenia vtedajšieho nacistického Nemecka. Môžeme teda jednoznačne konštatovať, že aj samotný nacizmus prispieval k banalizovaniu chýlostivej otázky talianskeho rasizmu a antisemitizmu, ktorá bola takýmto spôsobom ľahko vyriešená: ak Taliansko pred nástupom fašizmu nepodporovalo rasistickú ideológiu, fašistický antisemitizmus reprezentoval len „bledý tieň“ nacistického protizhidského postoja. V tomto prípade bol mýtus „dobrého Taliana“ ešte platný, a to podľa všeobecnej tendencie tzv. „sebaodpustenia“ na základe rozdelenia medzi talianskym a nemeckým rasizmom (porov. Spinosa, 2000).

² Burgio sa odvoláva na lekársku korporáciu – počas fašistického režimu bola založená tzv. Národná rada korporácií (v tal. *Consiglio Nazionale delle Corporazioni*), ktorá bola ústavným orgánom Talianskeho kráľovstva v rokoch 1930 až 1943 (rok pádu fašistického režimu v Taliansku). Tento orgán má nasledujúce hlavné funkcie: aplikáciu a implementáciu princípov tzv. Charty práce (v tal. *Carta del lavoro*), jeden z hlavných dokumentov fašistického režimu, ktorá objasňovala sociálne princípy fašizmu, doktrínu korporativizmu, etiku fašistického syndakalizmu a hospodársku politiku), návrh zákonov, týkajúcich sa disciplíny výroby a práce, organizáciu jednotlivých odborárskych asociácií, ich uznanie a ochranu záujmov každej kategórie jednotlivých profesií. (bližšie porov. De Felice, 1995; Gagliardi, 2014).

Rasistické zákony v Taliansku však neboli len náhodnou historickou chybou, ale dôsledkom predchádzajúcej autonómnej kultúry, ktorú potvrdzuje napríklad prítomnosť koloniálneho rasistického zákonodarstva. Tieto opatrenia fašistického režimu smerovali k ochrane čistoty talianskej rasy od nebezpečenstva tzv. „miešanečva“ (v tal. *meticciato*) s domorodcami na dobytom africkom území. Režim segregácie v talianskych afrických kolóniách, *apartheid*, a protižidovské zákony boli dve „ramená“, ktoré pochádzali z toho istého kmeňa a medzi ktorými existovalo „*absolútne neoddeliteľné logické a myšlienkové spojenie*“ (Collotti, 2003, s. 38). Slová **R. Maiocchiho** adekvátne zdôrazňujú práve tento fakt: „*univerzálne známy obraz černocho medzi Talianmi by bol trojský kôň, s ktorým by protižidovský rasizmus prenikol do Talianska*“ (Collotti, 2003, s. 38).

Taliansky prípad ukazuje neadekvátnosť niektorých analýz rasizmu, ktorá ignorovala prítomnosť podstatného ideologického korpusu celkom obdobného klasickým výrazom západného rasizmu. Známy taliansky historik **R. De Felice** vo svojom diele o dejinách talianskych Židov v období fašizmu napríklad tvrdil, že „*talianska kultúra a (...) forma mentis Taliana je a bola buď v podstate katolícka alebo v podstate laická (sekulárna), z hľadiska orientácie (...) sú obe proti rasizmu. (...) V dôsledku toho konštatujeme medzi Talianmi chýbajúci záujem o rasizmus. Koncepcia rasy, limitovanej v rámci talianskej kultúry, je prítomná len v určitých vedeckých oblastiach (...), a to bez zásahu do oblasti psychiky, morálky a politiky*“ (De Felice, 1961, s. 30). Aj podľa **H. Arendt(ovej)** bolo Taliansko „*jednou z mála európskych krajín, v ktorej boli protižidovské zákroky nepopulárne, a to preto, lebo (podľa slov G. Ciana) „tieto opatrenia vytvárali problémy, ktoré našťastie neexistovali*“ (Arendt, 2001, s. 185). Nemecká sociologička tvrdila, že postoj Talianov voči židovskej otázke bol „*produktom všeobecnej, spontánnej humanity ľudu antickej civilizácie*“ (Arendt, 2001, s. 185).

V súčasnosti však ukazujú najnovšie talianske výskumy fašistické Taliansko tridsiatych rokov dvadsiateho storočia v jeho reálnych kontúrach – teda ako rasistické na základe jasného ideologického výberu alebo nevšímavej ľahostajnosti, viackrát zhovievavé na základe princípu výhodnosti.

1.1 Otázka árijskosti vyvolenej talianskej rasy

V čase fašistického režimu sa ako nosný postulát objavoval „mýtus talianskej árijskosti“ (v tal. *mito dell'arianità italiana*). Teoretické predpoklady

talianskej rasistickej ideológii nachádzame v texte významného dokumentu, publikovaného 14. júla 1938 na prvej strane denníka *Giornale d'Italia*, s názvom „Fašizmus a problém rasy“ (v tal. *Il Fascismo e il problema della razza*), neskôr známeho ako „Manifest rasistických vedcov“ (v tal. *Manifesto degli scienziati razzisti*), „Manifest rasy“ (v tal. *Manifesto della razza*) alebo „Manifest talianskeho rasizmu“ (v tal. *Manifesto del razzismo italiano*). Tento dôkument, ktorý oficiálne podporovala Národná fašistická strana (v tal. *Partito Nazionale Fascista*) znamenal faktický začiatok rasistickej a protižidovskej kampane. Štúdie, analýzy a výskumy v oblasti rasy, hlavne z biologického hľadiska, sa začali v roku 1936 s cieľom vytvorenia koherentného teoretického modelu rasizmu, aplikovateľného v Taliansku (Raspanti, 1999).

V *Manifeste* boli definované základné body talianskeho rasizmu, ktoré sa týkali predovšetkým otázok najvyššieho záujmu, ako biologická koncepcia rasy, identifikácia Židov ako cudzej a neprispôsobiteľnej komunity s neeurópskymi rasovými charakteristikami a koncepcia tzv. „árijskosti talianskeho ľudu“. Talianske obyvateľstvo bolo považované za súčasť árijskej severnej rasy, odsúdené miešanie rás, ktoré poškodzovalo tzv. rasovú čistotu. Mladý fašistický antropológ **G. Landra**, ktorý bol medzi signatármi *Manifestu* (podľa **Mussoliniho** ustanovení), zdôrazňoval podstatu koncepcie árijskosti talianskeho ľudu a jej dôležitosť pre rasové konanie fašistického impéria s cieľom chrániť a posilňovať čistotu rasy – a to na základe rozdelenia medzi „skupinu tzv. árijských alebo indoeurópskych rás a skupinu rás Kamitov alebo Semitov“ (Landra, 1940, s. 312). Kritérium nadradenosti bielej árijskej rasy malo byť základným bodom vytvorenia a rozširovania rasistickej ideológie: definovať taliansky ľud ako oficiálne árijský bolo potrebné pre ochranu rasy od vonkajších hrozieb, s cieľom zjednotenia protižidovskej perzekúcie a rasistickej koloniálnej politiky v Afrike pod jednu veľkú víziu definitívneho očistenia sa árijského Talianska.

Považujeme za potrebné zdôrazniť, že tzv. árijský kultúrny idióm bol prítomný v talianskej spoločnosti skôr, ako sa začala rasistická kampaň fašizmu. Kultúrne idiómy, na rozdiel od politických ideológií, sú základnými myšlienkovými materiálmi, ktoré sa nachádzajú v ideologickom prostredí spoločnosti aj bez vôle alebo podpory konkrétnych subjektov. V talianskom prípade sa árijský idióm objavil okolo polovice devätnásteho storočia a zaznamenal svoj vrchol počas Mussoliniho režimu ako jeden zo základných komponentov fašistickej ideológie rasy. Árijská tematika bola rozšírená v Taliansku v priebehu obdobia zjednotenia národného štátu, predovšetkým v

štúdiách orientalistu a lingvistu **A. De Gubernatisa**. Práve v jednej z jeho prác nachádzame po prvýkrát v Taliansku protiklad medzi árijskou a semitskou rasou. Jeho štúdie a analýzy sa zaoberali hlavne výskumom a hľadaním špecifického árijského pôvodu talianskej rasy (Labanca, 1999)³.

Dodajme, že aj talianska antropológia všeobecne prispievala k rozširovaniu árijskej tematiky, a to hlavne vo vzťahu k tzv. „rasizácii“ otázky juhu (v tal. *questione meridionale*), ktorá bola populárna v poslednom desaťročí devätnásteho storočia. Podľa týchto koncepcií bola hlavnou príčinou zaostalosti južného Talianska rasová podriadenosť. V priebehu celého devätnásteho storočia ukázalo sekulárne a antiklerikálne myslenie svoj záujem voči tematike árijskosti talianskej rasy, a to so svojou tzv. „naturalistickou“ víziou sveta, bez príkazov dominantnej katolíckej morálky a so svojou kritikou ideologického systému kresťansko-židovského pôvodu.

1.2 Národné povedomie Židov v novom talianskom štáte

Ako sme uviedli, inovatívne výskumy začali proces „historickej revízie“, ktorá sa prvom rade zaoberala analýzou správneho „umiestnenia“ Židov v rámci talianskej histórie, (predovšetkým v období medzi prvou a druhou polovicou devätnásteho storočia, v ktorých bol prítomný výrazný záujem pre formovanie národného povedomia). V tomto období mali aj talianski Židia po prvýkrát možnosť vyskúšať si ilúziu zrovnoprávnenia. Dosiahnutie emancipácie nastalo okolo roku 1948, keď sa v Taliansku a v Európe nastali predpoklady pre úplne uznanie Židov za plnoprávných občanov. *Albertínsky štátút* (v tal. *Statuto Albertino*) zo 4. marca 1948 môže byť považovaný za krok k emancipácii Židov a za uznanie rovnosti občanov bez rozdielu náboženského vierovyznania. Rovnako je potrebné spomenúť edikt z 29. marca za uznanie občianskych práv pre Židov a zákon z 19. júna, ktorý potvrdil garanciu ich plnej integrácie aj v oblasti politických práv.

Pripomíname však, že situácia sa v uvedenej otázke vyvíjala postupne – najprv prijatím Kráľovského dekrétu z 13. októbra 1870, keď sa Rím stal súčasťou Talianskeho kráľovstva. Tento dekrét schválil koniec nerovnosti medzi občanmi nového štátu – vznik tzv. „národnej mentality“ aj pre Židov a rozvoj autentickejšieho ich národného vedomia. V rámci talianskej židovskej komunity toho obdobia registrujeme ich tendenciu k sekularizácii a ich modernizáciu a prispôsobenie sa okolitejšej spoločnosti. Pokiaľ išlo o otázku dosiahnutia

³ Pre prehĺbenie tematiky mýtu talianskej árijskosti pozri aj Prando-Šuša, 2013 (s. 38-45).

rovnakej právnej ochrany, prijatím tzv. Jednotného trestného kódu z roku 1889 bolo akceptované uznanie rovnosti všetkých náboženských vyznaní na celom území Apeninského polostrova (Sarfatti, 2000).

Ku koncu devätnásteho storočia sa začali objavovať prekážky smerom k procesu emancipácie Židov, hlavne kvôli zostreniu katolíckej polemiky, spájanej s katolíckym antisemitizmom. V tomto prípade považujeme za dôležité spomenúť ostrú protižidovskú kampaň v roku 1890 v katolíckom časopise Spoločnosti Ježišovej *Civiltà Cattolica*. Nachádzame v ňom texty o tzv. hanebnosti židovstva na základe niektorých typických kliše, ktoré sa týkali „svetovej dominancie Židov“, „okultnej sily Židov“, „úžernického jarma židov“ a ich „nezmieriteľnej lásky k zlatu“ (Collotti, 2003, s. 10). Reálnym cieľom tejto kampane bolo definitívne zastaviť proces občianskej rovnosti talianskych Židov.

Okrem katolíckeho antisemitizmu druhej polovice devätnásteho storočia existoval nový antisemitizmus, ktorý považoval Žida za „nového nepriateľa, teda emancipovaného Žida“ (Collotti, 2003, s. 6). Podľa tejto koncepcie (teda Žid ako nepriateľ) bol najmä ten, ktorý sa cítil byť súčasťou väčšinovej talianskej spoločnosti, ale pokračoval v uchovávaní si vlastnej identity. Ako tvrdí taliansky historik **A. Momigliano**, za rýchle rozširovanie rasovej a protižidovskej ideológie bola zodpovedná najmä ľahostajnosť voči židovskej tematike (Berti-Momigliano, 1987). Tento nový antisemitizmus považoval židovstvo za hlavnú príčinu nepokojov v meniacej sa spoločnosti. Na základe týchto tvrdení boli Židia zodpovední za dezintegráciu tradičných spoločenských vzťahov na vidieku s nástupom buržoázie a so šírením nových finančných prúdov.

Pokiaľ išlo o situáciu Židov v Talianskom kráľovstve, registrujeme ich tendenciu asimilovať sa podľa typického postoja relatívne malej komunity (ako bola napríklad talianska židovská minorita v uvedenom období, ktorá bojovala pre uznanie a zachovanie základov vlastnej identity v rámci talianskeho štátu). V *Albertínskom štatúte* chýbali konkrétne opatrenia, potrebné pre úplné zrovnoprávnenia Židov nielen ako občanov, ale hlavne ako skupiny a komunity. Talianski Židia žiadali svoje autonómne práva samostatnej organizovanej komunity. Hlavným problémom však bol nedostatok jednotnej organizácie všetkých menších komunit v rámci Apeninského polostrova, ktoré si zachovávali svoje vlastné charakteristiky a rituály (t. j. nehomogénnosť). Z tohto dôvodu chcelo vtedajšie talianske židovstvo realizovať formu akejsi kolektívnej reprezentácie, ako napríklad federáciu izraelských komunit Talianskeho kráľovstva (cieľ, ktorý sa napokon nepodarilo dosiahnuť). Okrem toho existoval aj záujem týchto komunit smerom k európskemu židovstvu a k medzinárodným

otázkam (fenomén sionizmu), predovšetkým kvôli rastúcim nacionalistickým tendenciám v Taliansku a v Európe (Collotti, 2003; Sarfatti, 2000).

1.3 Taliansky antisemitizmus a rasistické zákony (1936-1943)

V prvej polovici dvadsiateho storočia vznikla nacionalistická polemika proti Židom na základe nového politického antisemitizmu so šírením idey medzinárodnej židovskej konšpirácie zo strany nacionalistickej publicistiky. S nástupom fašistického režimu v roku 1921 vychádza aj prvé talianske vydanie prekladu známej protižidovskej brožúry *Protokoly sionských mudrcov*⁴. Tieto falošné dokumenty konštituovali najdôležitejší text, na základe ktorého boli založené klasické protižidovské mýty židovskej internacionály, svetovej konšpirácie a vôle dominancie Židov (porov. Sarfatti, 2000).

Fašistický režim sa od začiatku zaoberal formovaním nového autoritárskeho štátu s cieľom homogenizovať taliansku spoločnosť. V roku 1922 registrujeme oficiálne fašistické vyhlásenia a opatrenia za jazykovú, kultúrnu a náboženskú homogénnosť krajiny. Pokiaľ ide o náboženskú otázku, snahou režimu bolo vytvoriť primát katolíckej cirkvi nad ostatnými kultami na základe rozdielov v právnej ochrane nekatolíckych konfesií. V tomto zmysle je potrebné spomenúť zmluvu z 11. februára 1929 medzi Svätou stolicou a Talianskym kráľovstvom, známu ako *Lateránske zmluvy (Patti Lateranensi)*, podľa ktorých bolo katolícke náboženstvo uznané za „jediné štátne náboženstvo“ a ostatné len za „povolené v rámci kráľovstva“ a teda pod silnou kontrolou, s obmedzeniami a zákazmi.

V uvedenom období sa začala protižidovská kampaň a násilné činy vo viacerých mestách kvôli rastúcej neznášanlivosti voči Židom. Postoj vlády voči týmto faktom bol veľmi nejasný. V roku 1925 fašistický režim zostril svoje opatrenia s vytvorením diktátorskej štruktúry štátu – tzv. diktátorské opatrenia ničiace slobody (v tal. *leggi fascitissime*). Pokiaľ ide o „existenciu“ Židov na území krajiny, jednotlivé komunity sa ocitli v silne limitovaných autonómiách pod kontrolou štátu. Mussoliniho postoj voči rasovej problematike a antisemitizmu bol stále ambivalentný a nejasný. Po deklarácii Talianskej (fašistickej) ríše z 9. mája 1936 sa ich situácia začala postupne zhoršovať⁵.

⁴ Dňa 21. februára 1921 fašista **G. Preziosi** vydal prvýkrát v Taliansku preklad Protokolov. Z tejto brožúry bolo vytlačených 15.000 kópií. Druhé vydanie dokumentu bolo publikované v tom istom roku aj v radikálnom katolíckom časopise *Fede e ragione* v autorstve kňaza **U. Benigniho** (Sarfatti, 2000).

⁵ Pre našu analýzu je dôležité spomenúť rasistické opatrenia v talianskych kolóniách v Afrike s nastavením autentického režimu *apartheid* s diskriminačnými opatreniami, napríklad proti

Prvé oficiálne a verejné Mussoliniho vyhlásenie o židovskej otázke sa uskutočnilo 16. februára 1938, v ktorom bol Žid identifikovaný ako vnútorný nepriateľ. Dňa 14. júla toho istého roku v novinách *Giornale d'Italia* – ako sme už spomenuli – bol vydaný známy dokument *Manifest rasistických vedcov*. Medzi základnými bodmi textu nachádzame princíp árijského charakteru talianskej rasy, reálnu existenciu tzv. „židovskej rasy“, ktorá nepatrila k árijským rasám a fakt, podľa ktorého boli talianski občania informovaní, že rasy existujú (a teda by bolo zo strany obyvateľstva novej talianskej ríše žiaduce tzv. „korektné“ rasové správanie). (Sarfatti, 1994). Považujeme za potrebné spomenúť niektoré dôležité opatrenia režimu, ktoré sú zaujímavé aj pre našu analýzu: *Charta rasy alebo Deklarácia rasy* (6. októbra 1938), *Opatrenia pre ochranu talianskej rasy – právna definícia Židov* – (17. novembra 1938). Od roku 1938 sa začalo postupne vytvárať a následne aplikovať rasistické zákonodarstvo, v ktorom už registrujme reálnu diskrimináciu a perzekúciu Židov a všetkých rasových skupín, ktoré neboli považované za vhodné pre nový taliansky štát (židovská rasa, africké a ázijské rasy, miešanie rás – tzv. bastardi). Židia začali byť odstraňovaní zo života krajiny a ich samotná existencia v rámci fašistického štátu nebola vítaná. Protižidovské násilné činy sa diali vo viacerých mestách a krutá žurnalistická kampaň túto tendenciu definitívnej eliminácie „židovského problému“ podporovala – deportácia talianskych Židov do koncentračných táborov v talianskom území a ich tzv. „konečné riešenie“ do známych vyhladzovacích táborov (Šuša, 2009, s. 41).

2 Obrana rasy a rasová protižidovská ideológia

Najdôležitejším orgánom celej rasovej kampane bol časopis *Obrana rasy*, známy ako oficiálny časopis rasovej fašistickej propagandy a indoktrinácie talianskych občanov. Išlo o dvojtýždenník, vydávaný od 5. augusta 1938 do 20. júna 1943 (každý mesiac 5. a 20. dňa) pod gesciou Ministerstva ľudovej kultúry. Medzi spolupracovníkmi tohto časopisu je možné nájsť známe mená kultúrnej oblasti toho obdobia, spolu s množstvom podporovateľov, ktorých **U. Eco** metaforicky definoval ako „zapredané perá“ (v tal. *pennivendoli*) – v súčasnosti by sme ich mohli považovať za „fundamentalistov“ (Pisanty, 2003). Rozširovaním časopisu chcel Mussoliniho režim potvrdiť absolútnu prevahu talianskej rasy nad ostatnými „neárijskými“ etnickými skupinami, s cieľom

miešaniu rás. Pre prehĺbenie témy kontroverznej otázky talianskeho kolonializmu v Afrike, bližšie porov. Del Boca, 1992; Randazzo, 2006.

prezentovať ich rasovú podriadenosť, napríklad prostredníctvom vedeckých a antropologických zistení alebo fotomontáží. Súčasťou dôkazu menejcennosti jednej rasy voči druhej boli napríklad analýzy charakteristík tváre, formy hlavy alebo konzistencie vlasov. Čitatelia *Obrany rasy* mali byť na základe týchto argumentácií presvedčení o pravdivosti téz časopisu, ktoré sa týkali dôležitej rasovej otázky. Použitie ilustrácií a humoristických kreslených vtipov, oveľa viac výrečných ako čistý text, mali vyvolávať vo verejnosti ešte väčšiu sugesciu. Keď v súčasnosti čítame niektoré čísla *Obrany rasy*, určite si položíme tieto otázky: „ako je možné, že tieto veci boli písané, že tak veľa ľudí ich čítalo, že tak veľa ľudí v nich verilo, že väčšina Talianov ich ignorovala alebo tolerovala, alebo ich nechala prejsť len ako nevinné filozofické a paravedecké cvičenie?“ (Pisanty, 2003, s. X).

Pokiaľ ide o osobnosti, ktoré figurujú ako nosné mená v prvotnom období vzniku *Obrany rasy*, je nutné spomenúť jej šéfredaktora, známeho sicílskeho novinára **T. Interlandiho**⁶, ktorého si samotný **Mussolini** vybral kvôli jeho schopnostiam a skúsenostiam vo fašistickej tlači (bol aj šéfredaktorom denníka *Il Tevere*). Členmi redakčného výboru bola skupina podporovateľov rasizmu (hlavne tzv. biologického rasizmu) a pochádzali z novinárskeho, intelektuálneho a vedecko-akademického prostredia daného obdobia (medzi nimi aj podporovatelia známeho *Manifestu*). Napriek ich všeobecnej podpore oficiálnej verzie štátneho rasizmu, išlo o veľmi nehomogénne zoskupenie odborníkov, ktoré prezentovalo vnútorné hlboké myšlienkové rozdiely (a aj z tohto dôvodu je taliansky rasizmus dodnes komplexným fenoménom)⁷.

Pokiaľ ide o psychologické efekty *Obrany rasy* na talianske obyvateľstvo, v súčasnosti nemáme k dispozícii dostatočné analýzy a štúdie (psychologické a ani sociologické), ktoré by dokumentovali napríklad úroveň reálnej podpory časopisu alebo spokojnosti zo strany čitateľov. Podľa oficiálnych informácií však vieme, že jeho náklad bol v začiatku jeho vydávania okolo 140-150 000 výtlačkov (na vtedajšie pomery teda pomerne vysoký), no v roku 1940 sa už postupne znižoval len na 19-20 000 (z nich okolo 9 000 ako predplatné alebo na výmenu). Tento markantný pokles v predajnosti časopisu pravdepodobne

⁶ Pre biografický profil **T. Interlandiho** pozri Mughini, 1991; Cassata, 2008.

⁷ Ďalší členovia redakčného výboru: **G. Almirante** (zástupca šéfredaktora), **G. Landra** (odborný asistent antropológie na Rímskej univerzite), **L. Cipriani** (profesor antropológie na Florentskej univerzite), **L. Franzí** (odborný asistent na detskej klinike na Milánskej univerzite), **M. Ricci** (odborný asistent zoológie na Rímskej univerzite), **L. Businco** (odborný asistent všeobecnej patológie na Rímskej univerzite).

spôsobil progresívne oslabenie entuziazmu alebo zvedavosti, ktoré vyvolali prvé čísla *Obrany rasy*. Fakt, že časopis bol k dispozícii v novinových stánkoch, samozrejme, neznamená, že talianski občania podporovali myšlienky a politiky rasizmu (teda podľa toho, ako to fašistický režim očakával – časopis orientovať smerom k masám).

2.1 Vznik, cieľ a koncept *Obrany rasy*

Fašistický režim chcel byť garantom boja proti „skazeným národom“ na základe exaltácie koncepcie rasy a jej hodnôt, „*biologických a etnických hodnôt, krv a génus, prostredníctvom ktorých sa vybuduje konkrétna budúcnosť talianskeho ľudu, v rámci veľkej výpravy, ktorú Mussolini vedie: navrátiť Taliansku jeho tvár, jeho silu a jeho misiu vo svete*“ (Interlandi, 1938, s. 3). Tieto **Interlandiho** vysvetlenia pokračovali v jeho úvodníku prvého čísla časopisu, v ktorom chcel objasniť jeho štruktúru (a z nej vyplývajúcu organizáciu jednotlivých článkov), rozdelenú v každom čísle do troch sekcií. Prvou sekciou sa stala *Veda* (v tal. *Scienza*): a to vždy s dvoma hlavnými vedeckými líniami – biologickým a duchovným rasizmom. Sekcia vedecky legitimizovala rasistické opatrenia režimu: „(...) veda je s nami; lebo my sme so životom, a veda je len umiestenie koncepcií a pojmov, vychádzajúcich z večného prúdeň ľudského života“ (Interlandi, 1938, s. 3). Ďalšiu časť časopisu tvorili rubrika *Dokumentácia* (v tal. *Documentazione*) a rubrika pre čitateľov *Dotazník* (v tal. *Questionario*), obe ponúkali výber literárnych, historických a filozofických zdrojov s cieľom ukázať tie „*sily, ktoré sa postaví proti tvrdeniu talianskeho rasizmu, z akého dôvodu sú proti, odkiaľ vychádzajú, ako môžu byť zničené a ako aj budú zničené*“ (Interlandi, 1938, s. 3). Treťou nosnou časťou bola *Polemika* (v tal. *Polemica*) ako súbor kritických článkov a komentárov s rôznou tematikou – napr. aktuálne otázky z domáceho a medzinárodného prostredia daného obdobia. **Interlandi** definoval *Polemiku* poeticky ako „*sol' na chlebe vedy, dvojitýždenne nakrájaného*“ (Interlandi, 1938, s. 3).

Priame citácie z úvodníka šéfredaktora sú príznačné pre pochopenie celého fenoménu talianskeho rasizmu a konania masmédií prostredníctvom propagandy. **Interlandi** bol persónou, ktorá podporovala vo všetkých oblastiach teóriu a politiku rasizmu a antisemitizmu, ktoré chcel fašistický režim implementovať v talianskej spoločnosti rýchlo a efektívne – bol to jednoznačne ideálny Mussoliniho intelektuál. Časopis *Obrana rasy* mal byť „paladínom **Mussoliniho** vôle“ a rasovej hrdosti, sprievodcom pre vytvorenie grandiózneho

projektu veľkej talianskej ríše. *Obrana rasy* mala v úmysle vypracovať a rozširovať rasové teórie, ktoré mali presvedčiť Talianov o reálnej potrebe aplikácie rasistických opatrení a hlavne o oprávnenosti týchto riešení pre politiku, ako aj pre vedu. Skupina intelektuálov a rôznych vedcov okolo **Interlandiho** mala zasa ukázať čitateľom, že opatrenia režimu ako kolonializmus, perzekúcia Židov, zákaz miešaných manželstiev či eugenika boli správne, vhodné a nutné. To, čo naozaj v súčasnosti prekvapuje, je spôsob, podľa ktorého sa veda a vedci nechali v tejto „misií“ fašizmu implikovať (Pisanty, 2003; Prando-Šuša, 2013).

Pokiaľ ide o organizáciu článkov *Obrany rasy*, každý z nich bol umiestnený v jednej z troch už spomenutých sekcií, a to na základe tematiky a spôsobu spracovania danej tematiky. Toto rozdelenie bolo potrebné hlavne kvôli komplexnosti otázky talianskeho rasizmu a rôznych línií konfliktu medzi myšlienkovými prúdmi o rasizme a antisemitizme. V časopise nachádzame dve nosné tendencie rasových teórií: biologický smer (najpodporovanejší) a duchovný smer ezotericko-tradicionálneho pôvodu. Napriek existencii týchto dvoch ideových prúdov reprezentuje *Obrana rasy* vo väčšine svojich článkov biologické zameranie talianskeho rasizmu, založeného na princípoch desatora *Manifestu*, ktoré kolidovali s ďalšími víziami daného fenoménu, napr. koncepcia duchovného rasizmu **J. Evolu**⁸ „*Evola vychádzal z premisy, že židovská otázka nestojí ani tak na báze rasy v biologickom zmysle slova, ale na základe filozoficko-duchovnom. Týmto istým spôsobom narušil klasický Preziosihov rasový koncept židovskej otázky. Ani to mu však nebránilo participovať spolu s Preziosim na vydaní Sionských dokumentov – Evola k dielu napísal úvod. Okrem toho publikoval Mýtus krvi (v tal. Il mito del sangue, r. 1937) a v roku 1941 Syntézu rasovej doktríny (v tal. Sintesi della dottrina della razza)*“ (Šuša, 2009, s. 12).

2.2 Vedecké zdôvodnenie antisemitizmu

Postoj voči Židom bol v rámci celého časopisu stále veľmi agresívny, a to bez rozdielu sekcií alebo autorov. Čitateľ mal na výber širokú škálu urážlivých apelatív a vulgarizmov na židovské obyvateľstvo. Definovať Židov ako „*bohovražedníkov, dychtivých, odporných, prefikovaných, dravých, skazených, bastardov, sprisahancov, nihilistov, krutých, skorumpovaných, psychopátov, perverznych, a (paradoxne) aj rasistov*“, bolo bežným zvykom autorov článkov,

⁸ Pre prehĺbenie tematiky duchovného rasizmu pozri aj Evola, 1941; *Obrana rasy*, 1939.

ktorí v tomto prípade používali ne odborný, priamy a málo sofistikovaný jazyk (Prando-Šuša, 2013).

Z pohľadu vedeckej analýzy boli Židia považovaní za ozajstnú rasu, s osobitnými fyzickými a ľahko rozpoznateľnými charakteristikami. Antropológ **G. Genna**, vedúci Inštitútu antropológie na Univerzite v Pavii, v jednom príspevku v *Obrane rasy* s názvom „Židia ako rasa“ analyzoval „distribúciu“ Židov na svete od rozptýlenia (*diaspora*) mimo Palestíny až do obdobia tridsiatych rokov dvadsiateho storočia. Autor rozdelil Židov do dvoch veľkých skupín: *Sephardim* (lokalizovaných v krajinách Stredomoria, tzv. sefardi) a *Aschenazim* (premiestnených do Ruska, strednej a západnej Európy, v Anglicku a v severnej Amerike, ako migranti, tzv. Aškenázi). Podľa spolupatričnosti k jednej alebo k druhej skupine, autor príspevku tvrdil, že Židia prezentujú aj iné fyzické charakteristiky (*aschenazim*: „hrubé“ rysy, širokú hlavu, veľký a mäsitý nos, vlasy hlavne kučeravé; *sephardim*: jemná fyziognómia, tenký nos) (Genna, 1938, s. 13).

Pre pochopenie problematiky tzv. židovskej otázky v rámci tohto časopisu je pre našu analýzu zaujímavé spomenúť príspevok švajčiarskeho lekára a rasistu **G. Montandona**, ktorý popisoval a vysvetľoval fyzické charakteristiky židovskej rasy prostredníctvom bohatej ponuky „výrečných“ fotiek a obrázkov. Stručne ponúkame aspoň tie najrelevantnejšie: „*silne vypuklý nos*“ a mimoriadne klenutý; „*mäsité pery*“ – stopy pravdepodobných miešanií s elementmi černošskej rasy; „*oči málo vpadnuté do očníc*“ – mandľovej formy, „*rezíduá predchádzajúcej mongoloidnej príbuznosti*“; ďalšie menej bežné charakteristiky boli „*kučeravé vlasy*“ – černošského pôvodu; „*veľké, mäsité ucho*“; „*jemne ohnuté plece, široké a tukovité stehná a ploché chodidlá*“ a ďalšie postoje, ako „*lajdácka a zanedbaná chôdza*“. Autor pokračoval v tomto zozname rasových charakteristík analýzou židovskej kostry, zubov, postavy, rúk, nôh, svalov, formy hlavy, farby pleti a existencie tzv. „*rasového pachu*“. Pokiaľ išlo o fyziológiu židovského typu, boli analyzované tzv. rasové patológie, hlavne psychické a choroby a poruchy správania, ktoré, podľa názoru **Montandona**, charakterizovali Židov (Montandon, 1938, s. 19).

V súvislosti s koncepciou rasy je ešte potrebné spomenúť **Montandonovu** definíciu tzv. „*etno-rasy*“ alebo „*etnickej rasy*“, v ktorej mali byť základnými faktormi fyzické, jazykové, náboženské, kultúrne a psychické aspekty. V jeho príspevku v ďalšom čísle *Obrany rasy* švajčiarsky lekár metaforicky definoval židovskú rasu ako „*etnickú skupinu pobehlicu*“ (vo fr. *ethnie putaine*) a zároveň vysvetlil dôvod výberu takejto zvláštnej a vulgárnej definície. Na základe jeho

analýzy sexuálnej psychológie Židov, autor považoval židovskú rasu za lascívnu, chlípnu a z tohto dôvodu odpornú, ako otravu ľudstva. V tomto zmysle boli Židia „národ bez vlasti“, ako *ethnie putaine*, lebo sa v každom cudzom štáte „predali“ a prebrali jeho identitu podľa oportunistickej potreby. Definovať židovskú „etno-rasu“ ako *putaine* malo vyvolávať v čitateľovi rozporný a negatívny pocit voči Židom, ktorých mali talianski árijskí občania považovať za nebezpečnú etnickú skupinu s neadekvátnym a antisociálnym postojom, fakticky neprispôsobiteľnú v rámci talianskej spoločnosti (Montandon, 1938, s. 19).

Podľa všeobecného presvedčenia väčšiny prispievateľov do časopisu, tzv. „židovská rana ľudstva“ s jej parazitným a nehodným životom nemohla poškodiť „zdravú časť Európy“. Z tohto dôvodu v *Obrane rasy* nachádzame články, v ktorých autori ponúkajú návrh optimálneho riešenia židovskej otázky: presťahovanie všetkých európskych Židov na Madagaskar ako „bezbolestné“ a definitívne odstránenie „nevítanej“ časti spoločnosti, ako tzv. „večná karanténa“. Táto rezolúcia, ktorú by sme v dnešnej dobe mohli definovať ako úplne bizarnú a nerealizovateľnú, bola považovaná za vedecky efektívnu s tým, že mohla reálne vyriešiť židovský problém v celej Európe. V skutočnosti išlo o návrh autentickej segregácie a izolácie európskych Židov do cudzej krajiny, ktorá mala byť pod taliansko-nemeckým protektorátom. V tomto prípade by Židia konečne získali vlastný štát a vlasť. Podľa názoru podporovateľov tohto riešenia, by sa ako „národ bez vlasti, bez histórie, bez hrdinov“, slabý a neschopný bojovať za svoje práva a svoj štát, „večne dotieravý, večne parazitný“ (Barduzzi, 1940, s. 28), naučil riadiť svoje vlastné inštitúcie, samozrejme bez autentickej slobody a stále pod kontrolou Talianska a Nemecka. Tiež kvôli ich reputácii „falošnosti“ a „prefíkanosti“, ktoré by mohli naďalej poškodzovať ostatné krajiny Európy a sveta (Cogni, 1938, s. 13). Židia ako podradená rasa by tak dostali vhodný trest kvôli ich údajnej diverzite.

2.3 Kultúrna legitímácia antisemitizmu

V rámci sekcie *Dokumentácia* nájdeme v časopise selekciu vybraných diel konkrétnych predstaviteľov hlavne z literárneho a filozofického prostredia, s cieľom priblížiť myslenie známych osobností o židovstve a presvedčiť čitateľov o nevyhnutnosti rasistických opatrení fašizmu voči talianskej židovskej komunite. Použitie priamych citácií dôležitých reprezentantov talianskej literatúry vzhľadom ku koncepcii národa a rasy s dôrazom na židovský problém, malo vytvoriť nástroj formovania rasového povedomia talianskych občanov.

Bolo bežným zvykom využívať známe osobnosti antického Ríma a ponúkať adekvátne príklady, podľa ktorých mal taliansky ľud fašistického štátu modifikovať svoje myšlienky a konania v zmysle „úprimne rasistickom“.

Na základe vyhlásenej Rímskej ríše s fašistickým režimom, ktorý túžil po návrate starej glórie imperiálneho Ríma, bola metóda časopisu jasná: ukázať rasistické a protižidovské tvrdenia a názory známych osobností (**C. Cenzor, Horacius, Tacitus, T. Livius**), aby si aj občania fašistického Talianska uvedomili dôležitosť a nutnosť opatrení režimu práve v tomto zmysle. V rámci jednotlivých článkov s danou tematikou sa nachádzajú citácie a komentáre z vybraných diel spomenutých autorov s cieľom dosiahnuť entuziazmus čitateľov, ktorí sa mali cítiť súčasťou úspešnej a mocnej fašistickej ríše, ako hrdí potomkovia rímskeho rodu. Tieto príklady boli považované za základné a podstatné pre celkovú indoktrináciu Talianov, hlavne v prípade koncepcie „talianskeho ľudu“ a „talianskej civilizácie“, ktoré boli ohrozované zo strany cudzích národov, rasového miešania, rasovej nečistoty, dekadentného filozofického myslenia, tzv. sterilného rozumu a židovskej degenerácie.

V rôznych príspevkoch *Obrany rasy* (stále v rámci sekcie *Dokumentácia*) autori konštituovali myšlienkový základ, od ktorého bolo treba začať vytvárať nové národné vedomie „talianskeho árijského občana“, redaktori časopisu vyzdvihovali eposy **Homéra** a **Vergília** a najvýznamnejšie diela nosných exponentov talianskej literatúry ako **D. Alighieri, A. Manzoni** a **G. Leopardi**. Myslitelia ako **I. Kant, G. W. F. Hegel, K. Marx, G. Sorel, B. Croce** a **G. Mazzini** reprezentovali, naopak, tzv. „revolučnú dialektiku“, teda pohyb, buržoázu spoločnosť, europeizmus, nestabilitu a dekadenciu. Židia boli v tomto prípade považovaní za nepriateľov tradície a konzervovania jazykovej čistoty a ako podporovatelia idey Európy a nie idey národa (ako chcel fašistický režim). Autori príspevkov sa snažili hľadať v literárnych dielach (hlavne medzi fašizmom a demokraciou) prítomnosť dichotómie, teda priamy výraz dichotómií idey národa – idey Európy, príroda – rozum, antický – moderný, nehybnosť – dynamika, tradícia – revolúcia (Cassata, 2008). V tomto prípade je zaujímavé spomenúť rubriku „Leopardiho myšlienky“ (v tal. *Pensieri di Leopardi*). Išlo o zbierku textov daného talianskeho spisovateľa a básnika z diela *Zibaldone*, ktoré boli vhodne adaptované na fašistickú ideu rozširovania rasistickej a protižidovskej ideológie. Okrem známeho básnika časopis využíval aj diela ďalších osobností talianskej literatúry, napríklad satiru **P. Aretina**, sonety rímskeho poeta **G. G. Belliho, G. Boccaccia** a jeho *Decameron* či a listy **K. Sienskej**. Pokiaľ ide o výber a analýzu dôležitých reprezentantov talianskej literatúry a filozofie, môžeme spomenúť i príspevky, v ktorých sa

objavovali mená **N. Machiavelliho**, **F. Guicciardiniho**, **C. Balba**, **V. Cuoca**, **P. Giannona** a **T. Campanellu**.

V súvislosti so zneužitím filozofického myslenia, aj v tomto prípade nachádzame nadmerné množstvo citácií a komentárov vybraných („ideovo vhodných“) autorov z domáceho a medzinárodného prostredia, ktorých myšlienky a názory boli považované za užitočné pre rasistickú a protižidovskú propagandu. Niektoré príspevky analyzovali napríklad diela nemeckého filozofa **F. Nietzscheho**, ktoré podľa autorov článkov najviac spĺňali podmienky pre adekvátne formovanie rasovej kultúry talianskych občanov (napr. myšlienky o nadčlovečenstve a vyvolených rasách). Ďalším obľúbeným nemeckým filozofom časopisu bol Johann **G. Fichte** a jeho názory o vlasti, národe a rase.

Ďalšou témou, ktorú nájdeme v rámci celej sekcie, bola problematika dekadencie rás a národov kvôli židovskému vplyvu. Autori príspevkov definovali Židov ako národ bez vlasti a slávy, v dôsledku čoho bolo ľudstvo ohrozené zo strany židovského pesimizmu, skepticizmu, porazenectva, pacifizmu a idey zjednotenia Európy. Podľa všeobecného názoru časopisu, práve Nemecko a Taliansko (v zmysle nacizmu a fašizmu) majú vyliečiť Európu od týchto židovských „chorôb“ a poraziť ich „skazenú“ civilizáciu spolu s falošnými plutokratickými demokraciami (v dôsledku toho s nevyhnutnosťou aplikovať efektívnu a totalitnú rasovú politiku s izoláciou – elimináciou všetkých Židov). Ako dôkaz týchto tvrdení autori analyzovali príčiny degenerácie anglického národa kvôli židovskému vplyvu: napr. prítomnosť nedisciplinovanosti, demagógie, neporiadku, morálneho úpadku, sociálneho rozpadu atď. (ako podobné prípady boli analyzované v rámci špeciálnych čísel aj USA a Francúzsko). V prípade Ruska bol vzťah medzi bolševizmom a židovstvom považovaný za hlavnú príčinu dekadencie ruského národa a úpadku civilizácie (protisocialistická vízia spoločnosti a neefektívnosť diktatúry proletariátu).

Prostredníctvom sekcie *Dokumentácia* chceli redaktori a prispievatelia manipulovať svojich čitateľov ergo talianskych občanov, ktorí tak mali k dispozícii literatúru z „adekvátne“ interpretovaných a komentovaných zdrojov. Na základe týchto tvrdení boli rozum, pohyb, zmena, filozofia, dynamika a univerzálne a demokratické idey považované za nepriateľov fašistickej idey sily národa, rasy a talianskeho génia. Občan fašistického štátu nepotreboval myslieť samostatne a kriticky: namiesto nich mali, naopak, myslieť časopisy ako *Obrana rasy*, ktoré vedeli zneužívať literatúru ako nástroj nenávisťi, diskriminácie a rasovej exaltácie.

2.4 Otázka „zločinnosti židovského národa“

Vzhľadom na to, že časopis *Obrana rasy* sa stal symbolom talianskeho antisemitizmu, jednou z najčastejších tém sekcie *Polemika* bola práve „zločinnosť Židov“. Podľa názorov väčšiny autorov, jedna z najvýraznejších charakteristík židovského správania je ich tendencia páchať zločiny rôzneho typu. Tieto tvrdenia boli všeobecne považované za pravdivé na základe zobrazovania konkrétnych faktov (Židia identifikovaní ako krutý a krvilačný národ). V niektorých článkoch napríklad analyzovali antické židovské zákonodarstvo a počet zločinov, potrestaných smrťou. Prostredníctvom skúmania týchto dát sa javilo, že židovské právo určilo trest smrti pre štyridsať previnení (na rozdiel od asýrsko-babylonského, indiánskeho a aztéckeho národa). Ďalší indikátor ich násilnosti reprezentovala tradičná forma popravy, stále verejná a primitívna: kameňovanie („kolektívna vražda“ alebo „zločin davu“). Pokiaľ ide o základné charakteristiky kriminálneho aspektu Židov, bola známa ich bystrosť a ich údajná tendencia k podvádzaniu, ktorá implikovala úmyselnosť jednotlivých zločinov. V jednom z príspevkov **J. Evolu** – podporovateľa „duchovného rasizmu“ – sa zdôrazňuje výskum a reflexie psychiatra **M. Micoreya** o zločinnosti Židov (Evola, 1939, s. 32), a to hlavne finančného pôvodu. Na základe našej analýzy rôznych článkov s touto tematikou môžeme uviesť stručný zoznam najčastejších zločinov Židov (hlavne v ekonomickej oblasti): vynucovanie, falšovanie tovaru a dokumentov, podvodné bankroty, podvody rôzneho typu, úžera, vydieranie, korupcia, agresie, potupy, vraždy, znesvätenie, tuláctvo, krádeže, vzbury, atď. Ide o nekonečný zoznam zločinov, na základe ktorých mali poslušní a indoktrinovaní čitatelia *Obrany rasy* podporovať diskriminačnú politiku Mussoliniho režimu proti talianskym Židom, aby tento „skazený ľud“ nespôsobil aj vo väčšinovej talianskej spoločnosti (ako sa stalo v iných už spomenutých krajinách) jej morálny, sociálny a ekonomický úpadok.

Záver

Časopis *Obrana rasy*, ako najvýznamnejší symbol rasistickej a protižidovskej propagandy Mussoliniho režimu, mala hlavnú dôležitú svetonázorovú misiu: modelovať rasové povedomie Talianov a vychovávať ideálneho fašistického občana smerom k autentickému a „úprimnému“ rasistickému mysleniu. Príspevky časopisu mali vytvoriť užitočný manuál pre novú populáciu fašistického impéria, mal sa stať „bibliou“ vedeckých,

literárnych, filozofických, antropologických, sociologických a psychologických zdrojov pre formovanie tzv. „talianskeho rasistického kréda“.

To, čo najviac charakterizuje časopis, je brutalita a extrémna nenávisť voči akejkolvek diverzite, či už rasovej alebo náboženskej. Prostredníctvom zmanipulovanej tlače mali talianski občania podporovať protizidovské opatrenia a v dôsledku toho akceptovať izoláciu a následnú deportáciu talianskych Židov do koncentračných táborov. Všeobecná ľahostajnosť ostatných občanov voči krutému osudu talianskej židovskej komunity a jej „konečného riešenia“ v táboroch smrti vzbudzuje potrebu nezabudnúť na túto „čiernu stránku“ talianskej a európskej histórie, aby sa už tieto fakty nikdy nezopakovali (Šuša, 2017, s. 99).

Z tohto dôvodu považujeme analýzu časopisov, ako bola napríklad *Obrana rasy*, za nesmierne aktuálnu aj v súčasnej dobe. Práve postoj ľahostajného odstupe voči akejkolvek osobnej zodpovednosti vlastných činov, známa „banalita zla“ **H. Arendt**(ovej), bol najnebezpečnejším dôsledkom, ktoré režimy totalitného typu zanechali ako dedičstvo pre budúce generácie. Banalizovať alebo ignorovať relevantné fakty a informácie, stavať víťazných a porazených na jednu úroveň, zoslabiť historickú pamäť krajiny, s cieľom modelovať realitu, ktorá sa prispôsobuje kompromisu. Práve tento fakt sa verifikoval aj v talianskej spoločnosti, naďalej ju charakterizuje typický postoj „ignorovania“ problémov alebo chúlостivých otázok zo strany protagonistov aktuálneho politického spektra.

Evokovať a udržiavať pri živote pamäť minulosti krajín je jedným z najnevyhnutnejších prostriedkov adekvátneho chápania súčasnosti. Prostredníctvom pamäti je možné si uvedomiť, ako ľahko sa opäť môžu zopakovať niektoré udalosti, možno v inom kontexte, ale s tou istou podstatou. V súčasnom talianskom politickom systéme registrujeme anomálnu tendenciu používať stratégie politickej propagandy prostredníctvom „poslušných“ masmédií (hlavne máme na mysli stranícku tlač), ktoré konštituujú uzavretý kruh elitnej „kasty“ intelektuálov, novinárov a vedcov s cieľom manipulovať verejnosť vo vlastný prospech a udržiavať *status quo*. Súčasnú politické strany a hnutia neofašistickej, nacionalistickej, xenofóbnej a rasistickej orientácie, ktoré podporujú protidemokratickú víziu spoločnosti, modelované rukou charismatického vodcu, pokojne žijú v tieni demokratických inštitúcií, ktoré sa pomaly potápajú práve v dôsledku podceňovania fenoménu „banality zla“.

Literatúra:

- ARENDR, H. 2016. *Eichmann v Jeruzaleme. Správa o banalite zla*. Bratislava: Premedia, 2016. 376 s. ISBN 9788081594137.
- ARENDR, H. 2001. *La banalità del male. Eichmann a Gerusalemme*. Milano: Feltrinelli, 2001. 314 s. ISBN 88-07-81640-7.
- BARDUZZI, C. 1940. La soluzione della questione giudaica: il Madagascar. In *Difesa della razza*, roč. III, 16, s. 28.
- BERTI, S. - MOMIGLIANO, A. 1987. *Pagine ebraiche*. Torino: Einaudi, 1987. 254 s. ISBN 9788806599270.
- BIDUSSA, D. 1994. *Il mito del bravo italiano*. Milano: Il Saggiatore, 1994. 112 s. ISBN 8842802220.
- BURGIO, A. (eds.) 1999. *Nel nome della razza. Il razzismo nella storia d'Italia 1870-1945*. Bologna: Il Mulino, 1999. 565 s. ISBN 8815072004.
- CASSATA, F. 2008. «*La Difesa della razza*» *Politica, ideologia e immagine del razzismo fascista*. Torino: Giulio Einaudi Editore, 2008. 413 s. ISBN 9788806189556.
- COGNI, G. 1938. Una gente senza eroi. In *Difesa della razza*, roč. II, 1, s. 13.
- COLLOTTI, E. 2003. *Il fascismo e gli ebrei. Le leggi razziali in Italia*. Roma-Bari: Ed. Laterza, 2003. 219 s. ISBN 8842071315.
- DE FELICE, R. 1961. *Storia degli ebrei italiani sotto il fascismo*. Torino: Einaudi, 1961. 697 s.
- DE FELICE, R. 1995. *Mussolini il fascista. L'organizzazione dello Stato fascista (1925-1929)*. Torino: Einaudi, 596 s. EAN 9788806139926.
- DEL BOCA, A. 1992. *Gli italiani in Africa orientale. III: la caduta dell'impero*. Mondadori, 1992. 593 s. ISBN 9788804422839.
- EVOLA, J. 1939. Psicologia criminale ebraica. In *Difesa della razza*, roč. II, 11, s. 32.
- EVOLA, J. 1941. *Sintesi della dottrina fascista della razza*. Milano: Hoepli, 1941.
- FERRARI ZUMBINI, M. 2010. *Le radici del male. L'antisemitismo in Germania: da Bismarck a Hitler*. Bologna: Il Mulino, 2010. 1132 s. ISBN 9788815080790
- FRIEDLANDER, S. 1998. *Nazi Germany and the Jews: Volume 1: The Years of Persecution 1933-1939*. London: Phoenix Giant, 1998. 427 s. ISBN 0753801426.
- FRIEDLANDER, S. 2008. *Nazi Germany and the Jews: The Years of Extermination 1939-1945*. New York: HarperCollins Publishers, 2008. 849 s. ISBN 9780060190439.

- GAGLIARDI, A. 2014. *Il corporativismo fascista*. Roma-Bari: Editori Laterza, 2014. 208 s. ISBN 9788858115251.
- GENNA, G. 1938. Gli ebrei come razza. In *Difesa della razza*, roč. I, 3, s. 13.
- HERF, J. 2008. *The Jewish enemy: Nazi propaganda during World War II and the Holocaust*. Harvard University Press, 2008. 400 s. ISBN 9780674027381.
- INTERLANDI, T. 1938. Editoriale. In *Difesa della razza*, roč. I, 1938, 1. s. 3.
- LABANCA, N. 1999. Il razzismo coloniale italiano. In BURGIO, A. (eds.). *Nel nome della razza*. Bologna: Il Mulino, 1999. ISBN 8815072004. s. 145-164.
- LANDRA, G. 1940. Antropologia. In LANDRA, G. - GEMELLI, A. - BANISSONI, F. (eds.) *Antropologia e psicologia*. Milano: Bompiani, 1940.
- MIKULČIKOVÁ, A. 2010. *Pravicový extrémizmus v Spolkovej republike Nemecko. Príčiny, podoby, prejavy*. Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2010. 154 s. ISBN 9788080839413.
- MONTANDON, G. 1939. Determinazione psicologica dell'etnia giudaica: „L'ethnie putaine“. In *Difesa della razza*, roč. III, 1, s. 19.
- MUGHINI, G. 1991. *A via della Mercede c'era un razzista*. Milano: Rizzoli, 1991. 256 s. ISBN 8817841005.
- PISANTY, V. 2003. *Educare all'odio: „La Difesa della razza“ (1938-1943)*. Gruppo Editoriale Motta (on-line), 2003. 150 s. ISBN 88-901136-3-4.
- PRANDO, P. - ŠUŠA, I. 2013. *Persecuzione del diverso e propaganda razziale. Il caso italiano nella „Difesa della razza“*. Brno: Tribun EU, 2013. 267 s. ISBN 978-80-263-0357-2.
- RANDAZZO, A. 2006. *Roma predona. Il colonialismo italiano in Africa, 1870-1943*. Milano: Kaos, 2006. 286 s. ISBN 978-8879531627.
- RASPANTI, M. 1999. Il mito ariano nella cultura italiana fra Otto e Novecento. In BURGIO, A. (eds.). *Nel nome della razza*. Bologna: Il Mulino, 1999. ISBN 8815072004.
- SARFATTI, M. 1994. *Mussolini contro gli ebrei. Cronaca dell'elaborazione delle leggi del 1938*. Torino: Silvio Zamorani Editore, 1994. 202 s. ISBN 88-7158-033-8.
- SARFATTI, M. 2000. *Gli ebrei nell'Italia fascista. Vicende, identità persecuzione*. Torino: Einaudi, 2000. 377 s. ISBN 88-06-15016-2.
- SPINOSA, A. 1994. *Mussolini razzista riluttante*. Roma: Oscar Storia Mondadori, 1994. 137 s. ISBN 88-04-48147-1.
- ŠUŠA, I. 2009. *Holokaust v talianskej a slovenskej memoárovej literatúre*. Brno: Tribun EU, 2009. 170 s. ISBN 978-80-7399-828-8.

ŠUŠA, I. 2017. *Talianska literatúra v slovenskom prekladovo-recepčnom kontexte po roku 1989*. Banská Bystrica: FF UMB, 2017. 242 s. ISBN 978-80-557-1262-8.

Pramene:

Difesa della razza, Roč. I-VI (1938-1943)

Roč. I, č. 1, 5. aug. 1938 – č. 6, 20. okt. 1938

Roč. I, č. 1, 5. nov. 1938 – č. 24, 20. okt. 1939

Roč. III, č. 1, 5. nov. 1939 – č. 24, 20. okt. 1940

Roč. IV, č. 1, 5. nov. 1940 – č. 24, 20. okt. 1941

Roč. V, č. 1, 5. nov. 1941 – č. 24, 20. okt. 1942

Roč. VI, č. 1, 5. nov. 1942 – č. 16, 20. júna 1943